

Samhällsföreteelser

I

Procenteriet i Stockholm

Nutidsbetraktelser

af

VALEUR & KOMP.

Wall, A. R. M.

Pris 25 öre.

Stockholm 1893,
tryckt hos Gustaf Lindström.

»En gäldenär, som råkar i procentares klor, mår icke en bit bättre, än ormen i myrstacken, och flådda bli de båda två intill bara benen. Men när myran i allmänhet nöjer sig med af-fall af blommor, träd och döda insekter, slukar procentaren icke blott sina medvarelsers guld, utan jemväl ofta deras hjerteblod och heder. Dock är det blott på guld, procentaren håller, ty sätter han något värde på hjerteblodet och hedern, så är det endast i den mån, de kunna tjena som hypotek, men bland hypotek anser han dem säkerligen för de sämsta».

Eft. *August Blanche*.

* * *

Det torde vara temligen bekant, att procenteriet eller penningockrandet aldrig någonsin förr grasserat här i hufvudstaden så väldigt, så oförsynt och i så vidsträckt omfattning, som under de senast förflutna åren och i närvarande tid. Allmänheten kan ej gerna vara okunnig om detta upprörande förhållande efter de tidt och ofta vid konkurser m. fl. tillfällen uppdagade affärsskandaler, som haft sin egentliga rot uti det oemotståndligt fördertbringande offerandet åt procenteriet.

När den varmhjertade och för de mindre be-medlades lefnadsvilkor alltid ömmande människovän-nen August Blanche uttalade de ord, vi här ofvan anfört såsom motto, var procenteriet långt ifrån så

utbreddt som nu och låg för största delen i judehänder. Men desse, då så djupt föraktade judar — August Blanche var dock långt ifrån någon antisemit eller judehatare, ty flera af hans skrifter bevisa motsatsen, hvilken absolut betingades af hans utpräglade humanitetskänsla — desse judar, säga vi, som blefvo ytterligt hånade och begabbade, nöjde sig likväl med »firti» procent . . .

Hvilket var en *bagatell* mot den blodsränta, som nutidens »kristne judar», våra dagars procentare, suga ur sina olyckliga offer.

* * *

På den nyss antydda tiden ansågs det följaktligen vara en grof skam att syssla med procenteri, men numera har tånjbarheten i det moraliska begreppet fört den affärsmessiga uppfattningen derhän, att snart sagdt hvad som helst, som icke stöter på tröskeln till tukthuset, anses tillåtligt. Procenteriet är alltså i våra dagar blott en *affär*, och menskligheten, enkannerligen den stockholmska, har till den sanna moralens nesa blifvit i högst betänkelig grad bekajad med den skefva föreställning, som djerft uttalas i satsen, att »hvarje affär är hederlig, om den skötes på ett hederligt sätt».

* * *

Hvilket låter ganska vackert. Men innebär ett moraliskt förderf.

* * *

Ty då skulle naturligtvis också vara »hederligt», att idka koppleri, lönkrögeri, hålla spelhus med mera dylikt för rättskänslan och den sannt mänskliga uppfattningen sårande, blott man på ett fiffigt sätt kunde undgå en sammanstötning med — gällande strafflag.

* * *

Och nu, då vi bortåt ett trettiotal år lefvat i den fria räntans tidevarf, kan procenteriet bedrifvas som en någorlunda vanlig affär och betraktas till och med som en på det mondäna finansspråket, eller närmare, det allmänna geschäftstungomålet kallad »fin» affär, ty hvad som beqvämast skänker största vinst, är ju fin affär, till och med »finfin». Och numera tyckes det ej heller råda någon synnerligt stor tvekan i fråga om att slå sig på penningmångleri. Ty man finner i allmänna lifvet till och med en och annan s. k. »fin karl», som har nog rymligt samvete att göra sig till penningmånglare mot blod-sugareprovision och lefva flott derpå, tills — fan tar sitt lån igen . . . Så går det vanligen och bör så gå.

* * *

Låt oss kasta en blick på den »provision», våra dagars procentare tillskansa sig.

På vårt skrifbord ligga några benäget insända räkenskapshandlingar, som tala ett häpnadsväckande språk. De utgöra ett helt florilegium af bevis på

den ekonomiskt mördande, ohyggliga kraft, som utströmmar från procentarehålorna och uppslukar massor af olyckliga offers med blodsvett samkade medel. Ja, här gäller det verkligen massmord i stor skala.

Det behöfves emellertid ej att anföra mer än ett enda exempel, för att styrka detta hemska förhållande.

Se här!

En person har på en vaxel å *ett hundra* kr., accepterad till inlösen inom tre månader, fått låna *åttio* kronor. Vid förfallotiden har acceptanten icke kunnat inlösa vaxeln, utan nödgats omsätta densamma med en ny och därför fått betala kontant *tjugo* kronor för ytterligare tre månader. Nästa förfallodag har förhållandet varit detsamma, och för en ny tremånadersaccept ha åter *tjugo* kronor influtit i procenteriets ginungagap.

Den transaktionen har fortsatts till årets slut och den olycklige låntagaren har då inom året betalat *åttio* kronor för *ett hundra*, som han fortfarande är skyldig . . .

Detta är ju, hvad man kallar blodsugareränta. Det är vampyrernas triumf.

* * *

Men ej nog härmed. Måttet är ännu ej fullt rågad.

Ty . . .

Då vaxel drages på kortare tid, t. ex. på en

månad, sättes räntan ännu högre, ända till tio för hundra pr månad, det vill med andra ord säga *etthundratjugu procent*.

Och likväl kan det bli ändå värre!

Ty de för oss framlagda, bestyrkta räkenskaps-handlingarne visa, att för smärre lån betalats ända till *etthundrafyrtiofyra procent* . . .

* * *

Vi hemställa till hvarje med mensklig känsla utrustad samhällsmedlem, om ett dylikt mördande ocker bör fortfarande få ostraffadt bedrifvas. Vi hemställa, huruvida det ej må anses såsom en grof skamfläck på samhället, att ett sådant penningockrande *kan* förefinnas, och om det ej bör anses vara på yttersta tiden att med all makt försöka utplåna denna skamfläck.

Framför allt böra ockrarne offentligt brännmärkas och hvarje hederlig människa beflita sig om att deras olycksbringande verksamhet måtte stärfjas.

Ty denna verksamhet innebär ett öppet trots mot den sunda affärsmoralen, ett oförsynt hån mot den redbara sträfsamheten.

Ty när redbarhet och samvetsgrannhet äro nära att digna under tyngden af svåra penningkonjunkturer, då — jubilerar procenteriet.

* * *

Och näppeligen har väl penningockrandet här i hufvudstaden någonsin firat större triumfer än nu.

Skälet dertill är ej svårt att finna.

Här saknas tillräckligt antal sådana bankinrättningar, som kunna och vilja betjena den allmänhet, som behöfver s. k. smålån. Denna allmänhet blir sålunda af nödvändigheten hänvisad till att söka assistans hos enskilde långifvare, hvilka lemna penningar mot — blodsugareränta.

Desse långifvare äro samhällets sannskyldige vampyrer! Och deras antal är stort! Och deras offer äro allt för många!

* * *

Offren . . .

Hvilka de äro? . . . Och huru de fångas? . . .

Jo, som vi redan sagt, äro de, åtminstone till största delen, behöfvande af smålån, svagt aflönade tjänstemän, som kämpa för bättre lönevilkor, näringsidkare, handlande, både qvinnor och män — alla under sträfvan att hålla sig uppe och i lefvande förhoppning om bättre tider.

Och de fångas i procentarnes olycksbringande garn icke blott af nödtvång, utan äfven genom listigt utlagda frestelser i form af lockande annonser m. m.

Sedan de väl blifvit fångade, sitta de tyvärr vanligen orubbligt fast, och blodsugaren släpper säl- lan sitt offer, förr än han tagit — den sista skärfven.

* * *

Af hvad vi hittills sagt, torde oförtydbart framgå, att vi härvidlag alls icke tala om någon skuldsätt-

sättning, som alstras af lättsinne. Ty denna dömer sig ofelbart sjelf till sina följder. Och på den saken vilja vi ej spilla ett enda ord. Ty den som på grund af obetänksamt och lättsinnigt lefverne, karaktärssvaghet o. s. v. hamnar i procentareklor, har sjelf skapat sitt eländiga öde och är ej bättre värd.

* *

Men det är tyvärr allt för vanligt att från lyckligt lottade håll, der man hvarken pröfvat eller behöft bilda sig en verklig föreställning om lifvets hårda allvar, få höra sådana generela omdömen om hvarje med ekonomiskt betryck kämpande, som: »Den der har inte skött sig» — »Hän (eller hon) har varit slarfvig i sina liqvider, inte passat på tiden» — »Inte lefvat efter tillgångarne» — »Hur *kan* man inlåta sig med procentare?» — m. fl. banala utgjutelser i samma borneradt förnumstiga anda.

Mot dylika lättvindiga, om tankelätja och dumt öfvermod vittnande exklamationer af den i tryggadt bo sittande lyckliga oerfarenheten vilja vi härmed inlägga en liflig protest. Ty den som kan tala så, har vanligen föga sjelf bidragit till sin lyckliga lott här i lifvet. Den talaren har mestadels antingen fått något arf, eller genom en lycklig slump kommit in i en lätt vinstbringande affär, eller — må göra, vi gå så långt i medgifvande! — glömt sina egna öfvervunna svårigheter, sedan han kommit lugnt i hamn.

Det goda folk, som alltid är precist i sina liquider, är all aktning värdt. Men det goda folket bör dock städse besinna, att konsten att vara precis ej är öfver måttan stor och synnerligt värd att yvas öfver, då man till sin disposition har en väl fylld kassa. Sköter man icke då sina utbetalningar precist på dag och timme, då — ja, då är man sannerligen slarfvig, till och med en *mycket stor slarf*.

Lika fullt händer det, att små fordringsegare, handverkare och småhandlande, icke få sina hos rikt folk utestående och för deras egen påpasslighet vid liquider ytterst nödvändiga penningar i rätt tid, utan vid påminnelser få dem sig tillkastade med ord i öfvermyndig ton: »Tror ni inte, jag *kan* betala?»

Och sedan klandrar man det i svett och möda sträfvande småfolket för bristande påpasslighet . . .

* * *

Och isynnerhet för att lägga sig i procentarehänder.

* * *

Man är dervid allt för benägen att skriva affärerna med procentare på räkningen af »vår tids lyten», det äfven hos »den stora massan» utbredda lyxbegäret och det öfverdådiga lefnadssättet i våra dagar.

Men . . .

I stället borde man beflita sig om att se klarare och döma bättre. Man borde kunna tillägna sig den menskliga föreställningen, att ingen gerna

utan i yttersta trångmål inlåter sig i affärer med blodsugande penningockrare. Man borde kunna tänka sig, att äfven bland menniskor i bekymmersam ekonomisk ställning kan finnas folk med ambition, folk, som under ärlig sträfvan att göra rätt för sig köper penningar för högsta pris, till och med för blodsugareränta . . .

Detta är icke lättsinne. Det är ett genom nödtvång framkalladt uttryck af energi i kampen att hålla sig uppe. Ty den som faller i ekonomisk strid, blir vanligen bespottad af den tanklösa hopen. Och mycket sällan återfår han den kredit, han genom fallet förlorat. Alltid finnas till hands de som finna förmånligt att klifva upp på den neddignades axlar och krama honom så djupt som möjligt ner i stoftet, för att sjelfve komma sig en smula uppåt.

Deraf härflyter mycket af hvad vi nu tala om. Deraf kommer sig, att många, allt för många såsom nödankare använda procentarelån.

Någon gång lyckas detta yttersta medel. Men endast i sällsporda undantagsfall! Ty merendels neddrages den, som fäst sig vid detta hoppets ankare, i det ekonomiska förderfvets afgrund.

* * *

Låt oss kasta en blick på några offer för de förhoppningar, som alstras genom frestelsen att söka nödhjelp hos procentare. Låt oss bivista en låne-seance, till en början hos den mycket bemärkta procentarefirman Ergdal & Lasén, som har sitt säte

vid en af hufvudstadens för sina ridderliga minnen mest kända platser och drifver en rörelse, som mången liten privatbank kunde afundas.

Vid inträdet i ett större rum finner man flera personer väntande i ett tillstånd af stark själsspänning. Tätt vid dörren står ett bord med en korg för visitkort.

Bläddra vi deri, finna vi namn och titlar, som bringa öfverraskning. Vi se, att både stort och smått folk gjort besök här. Bland massan märker man till och med högre militärer och — hofpredikanter . . .

Se der! Ett ungt fruntimmer kommer in, helsar från sin far och frågar i febril ton det i förrummet sittande kontorsbiträdet, om hon ej strax kan få råka »direktören».

Ty penningmånglare låta nu för tiden kalla sig direktörer! . . .

Den ene direktören visar sig i dörren till ett inre rum — det »allra heligaste», der den lånebehöfvande nästans öde afgöres och dit kunder, att förtjena på, pläga insläppas — men direktören ser nu stram ut.

Det unga fruntimret ber, bönfaller. Men den omsättningssäkerhet, hon bjuder, är ju »dålig» — det är bara en förskrifning på föräldrarnes lösörebo . . . Och procentaren »har inte hjerta» att antaga en sådan säkerhet. (Han vet nog bättre opp!) Alla

böner äro förgäfvnes, det unga fruntimret får med tårade ögon gå utan hopp.

Men när blodsräntan skall utsugas, håller nog procentaren vid utmätning och konkurs till godo med hvad lösöreboet inbringat till sista skärfven.

* * *

En annan procentarehåla.

På nedra botten af ett fornadligt palats finnes ett »kryp-in», hvilket de gamle anherrarne, som grundat palatset, väl aldrig kunde ana, att det en gång skulle uthyras till ett så nesligt ändamål. I våra dagar är sed, specielt bland de högförnåme, att tala hårdt om böndernes snikenhet och egenytta; men det är dock fortfarande en heder att vara en ärlig och icke sniken »bonde».

I detta »kryp-in» träffas hr Rendal.

Han är en mycket human man. Ty han tar bara *sextio* procent, när de ärade herrar Ergdal & Lasén ta *åttio*.

Framför hr Rendal står i det ögonblick, vi se honom, en något spinkig yngre tjänsteman med darrande knän, ty det är fråga om en vexelomsättning. Hr Rendal, som hvarje månad regelbundet förtär sextio procent af den svagt aflönade tjänstemannens inkomst, låter den rynkade pannan omsider nådigt glättas och ger sitt bifall till den önskade omsättningen. Den på några tiotal kronor till blodsugare-ränta lättade tjänstemannens hopsjunkna gestalt rätas ut, och han lemnar den vidriga procentarehålan,

glad i tanken, att han åtminstone till den förste i nästa månad kan åtnjuta — vampyrfrihet.

* * *

Ytterligare ett blodsugarenäste.

Innehafvaren här af kan betecknas med det populärt vordna namnet Petterqvist. Hans sugpump för behöfvande af smålån är placerad vid den ena af stadens gamla långgator. Till hans kassakista måste man krypa mellan pantbelånade klädesplagg och andra mer och mindre värdefulla föremål.

Men hr Petterqvist är lika human i ränteberäkning som hr Rendal och alltså humanare än hrr Ergdal & Lasén.

Hos hr Petterqvist, likasom hos hans nyss nämde yrkesbröder, uppenbara sig lånebehöfvande af alla stånd och klasser. Vi gitta ej teckna någon särskild scen. Läsarens fantasi är säkerligen mäktig att, vår hjälp förutan, bilda sig en föreställning om, huru det kan falla sig på ett procentarekontor, när t. ex. en i tillfällig penningbrist genom missgynsamma konjunkturer stadd småhandlande, eller näringsidkarska o. s. v. pantar bort halfva lagret eller mer, för att få pengar för dagen. Då rosar procenteriet marknaden. Då är räntan i flor . . .

* * *

Till vårt förfogande står vidare en lång förteckning öfver procentarefirmor, som drifva sitt snaskiga spel här i hufvudstaden. Egendomligt klin-

gande namn på både syd- och nordländska tungomål. Hvad tycks t. ex. om sådana namn, som i travestering kunna heta: Nazoni, Arum och Krigen-gren? . . . Då man dertill af titlarne kommer till den kannedomen, att bland blodsugarne finnas både kaptener och prester, erinras man på ett betänkligt sätt om »krig i fred».

Detta eröfringskrig mot nästans egendom är dock det lumpnaste, det föraktligaste af alla förvärf, och bör i möjligaste måtto förintas. Och dess utöfvare böra ovilkorligen brännmärkas och utpekas, när och hvar de visa sig.

* *

Det är numera ett bevisadt faktum, att *falska* vexlar äro de »finfinaste» i procentares ögon. Ty då ha de offren fullt i sina klor. Infrias ej en sådan vixel, vinkar ju tukthuset omedelbart . . . Det är likaledes kändt, att unge män förförts till att skriva falska namn på vexlar. Men blir då den förförde satt på tukthus, bör väl i all gudomlig och mensklig rättvisas namn förföraren ådömas samma öde.

* *

Procenterismutsen bör aflägnas från samhällskroppen.

I nutiden hållas oupphörligt s. k. sedlighetsmöten, men ingen tänker på att sätta operationsknifven i en af samhällets mest förderfbringande pestbölder — penningockrandet. Derför ha vi börjat operationen.

Några hederlige män med förmåga att anskaffa nödigt kapital må snarligen sätta sig i spetsen för bildandet af en låneinrättning för behöfvande af smärre lån mot mensklig ränta. De hyggliga anstalter, som nu finnas här, äro ej tillräckliga för behöfven. Derfor triumferar procenteriet! Som bör i all möjlig mån göras öfverflödigt och oskadligt!

I, som makten hafva att bispringa de små, dröjen ej! Nödopen ha länge ljudat med upprörande styrka.

* * *

Vi torde återkomma till denna viktiga samhällsangelägenhet. Ty framför oss ligga *en mängd* märkliga uppgifter, som vi nu icke haft tillfälle att behandla.

